

Hamvas Béla: A magyar Hüperion. Első rész (1936) (két levél-részlet)

HUSZONEGYEDIK LEVÉL

Most már látszik, hogy e föld sorsa reménytelen. Mint jelentéktelen szolga-népecske tengődik, vagyonából kifosztva, szellemileg lesüllyedve, elárulva azoktól, akikre sorsát bízta, széttépve azoktól, akik ellen nem tudott védekezni, elmaradottan, proletárrá sínylett, esett parasztjaival, züllött nemeseivel, léha polgáraival, felőrölve fog élni még sokkal súlyosabb körülmények között, mint a tizenharmadik században, és sokkal hosszabb ideig, mint a török alatt. Felszabadult, de önállóságának lendületét nem tudta felhasználni, és nem tudta sorsát megteremteni. Nem a vezetők hibája volt. A nép tehetetlensége nem tudott vezetőt teremteni. Az éretlen gyermekség és az elaggott öregség vonásai keverednek arcán, még zöld, de már fonnyadt. S ez az idő, ami következik, addig tart, amíg ennek az időnek minden emléke eltűnik. Senki sem tudja megmenteni, semmi, sem pénz, sem hatalom, sem szellem. Mit jelent mindez, ha az élet csírájában kihalt? Kit vonhat érte felelősségre saját magán kívül?

[...] Jelen? Csak mindig a múlt és mindig a jövő. Mindig féltünk, mindig mulasztottunk, s a megölt pillanat, az istenek vére kifolyt és méreggé változott. Csak most és itt és ma. Soha, érted? Soha többé. Nem volt meg bennünk az álmok bátorsága. Nem volt pillanat, és a magyarság mindig elveszett. Elveszett minden sors a közöségtelenségben, kifulladt és megfuladt.

Mit jelent az, hogy nincs közösség? Mint a szükségszerűség acélkapcsai tartoznak itt össze tények és valóságok. Nincs virágzás, mert nincs nagyság. De nagyság azért nincs, mert nincs nép, amelyben teljesülhet. De miért nincs nép? Miért kell itt minden sorsnak felőrlődni? Mert ezen a földön nincs Te.

Hol nő a szerelem, hol nő a barátság? Hol a közösség? Hol az istenek? A Te-ben. Nem azért nem volt barátom és szerelmem, mert sokat követeltem, hanem mert itt nincs szerelem és nincs barátság. Aki talált, nem szerelmet, barátságot, közösséget talált, hanem áztatást. Ezekhez nincs szavam. Nincs itt teljesült sors, csak önmagában összeroskadt néma és kétségbeesett nyögés, ami történetünk, mindenki sorsa, kicsinyé és nagyé. Mert aki nyerőnek látszik itt, az csaló. Nem tudom, hol vagy, nem tudom, ki vagy, nem tudom, vagy-e, mert nem vagy. Hol válhat diadalmasszá az élet, ha nem benned, szerelem, barátság, közösség? Hol élhetek, ha nem benned? Az emberi sors teljesülése közösség nélkül lehetetlen, és itt nincs közösség.

HUSZONKETTEDIK LEVÉL

Íme a közöny gyökere. Előnynek mondják, sőt nagylelkűségnek, hogy itt egymás mellett élhettek felekezetek és vallások és nemzetiségek. Ezt hívják fölénynek. Ez nem türelem, hanem közöny. A magyarnak nincs érzéke aziránt, amit a másik tesz és gondol és mond és él. Nem nagylelkűség az, hanem hogy sohasem tudja, mi az a Te. Soha sem volt itt kapcsolat az emberek között. Ez az a föld, ahol nem tudják, mi az az együtt, és mi az a közös. Mindig elárulták egymást, különös előszerelettel az idegennek. Ez az értelme annak, hogy évszázados idegen uralmak voltak. Ki engedte és hívta be őket? Meg vagyok győződve róla, hogyha a törököt nem is hívták be, némelyek számításába nagyon is jól beleillett. De mindenekelőtt azért nem lehetett itt senki önmaga, mert a sors mindig csak a másiban teljesülhet. Ezért nem volt itt senki önmaga. Ezért nem volt itt nagy költő és nagy gondolkozó és nagy király. A közöny azonban nem végső gyökér. Mélyebbről fakad: abból, hogy nincs barátság és nincs szerelem és nincs közösség és nincs nép—nincs Te.

Ezért nincs saját földű szellem, és nincs semmi, aminek a közösből kell fakadnia. Szellem, élet, állam, közösség, költészet, törvények a nép közös életének eredményei lehetnek, s ebből az eredményből élnek az utódok, folyton újraalkotják azzal, hogy élük azokat. Senki sem jutott el az érettségnek arra a fokára, hogy nagyot alkothasson. Csak egyetlen módon lehet itt megérni, úgy, mint egy atmoszférátlan csillag, de ez nem élet, hanem elszigeteltség és kivétel. A Te hiánya lehetetlenné teszi az összes kapcsolatot, és minden viszony elszárad. A közös gondolata eltűnt. Mindenki egyedül van. Egymástól elszakadt én-ek, akik egyedül őrlődnek fel, közönyben minden más iránt, magukban széthullanak, mert nincs körülöttük senki, egymásra vicsorognak énjük börtönéből, és ez a fogcsattogtatás magányuk kínjából fakad. Mind „a Nagy Árnyékban ül—elevenen a halálban”—külön, kapcsolat nélkül—„mint a pusztában bujdosó zarándok, a világot elhagyva, csak egyedül ül—nem tudván, mi vonzza”.

És e földön az életet az dönti el, hogy ki fedi el a Te hiányából fakadó közönnyt, és ki az, aki feltárja. Mert a haza az a nagy és szent hazugság, ami az egészet elfedi. Igen, ők a haza nagy fiai. Haza csak ott fontos, ahol nincsen közösség, a nemzet csak ott lobogó, ahol eltakarják, hogy nemzetről szó sem lehet, nincsen sem haza, sem nemzet, sem nép. Ez a nagy áltatás, amiben részt kell venni, különben feleszmélnének egyedüllétükre. És mi lenne

akkor? Mi lenne akkor, ha felébrednének arra, hogy hazátlanok és néptelenek és nemzettelenek vagyunk. Ami közösnek látszik, az a közösségtelenség eltagadásából keletkezett nagy szólamok özöne. Így kell magát áthidalnia, hogy ha már más nincs, legyen meg annak legalább látszata. Csak közösségben lehet élni, és ha nincs, a közöny fölé nemzetet és népet és hazát kell hazudni.

Ez a szellem jelentősége itt; az irodalomé, a művészeté. Ezért van jelentősége csak a hazának, a közös áltatásnak, amiben mindenki megegyezik, hogy van, mert nincs. Ezért olyan borzasztóan fontos a nemzet becsülete és a hazaszeretet, amivel mindig ki lehetett állni és szavalni, ez az, ami még felejtetni tud.